

MEĐUNARODNA POSMATRAČKA MISIJA
IZBORI ZA SKUPŠTINU KOSOVA, 12. DECEMBAR 2010.

Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima

Izbori su organizovani na propisan način u skladu sa mnogim međunarodnim standardima - proceduralni nedostaci i izazovi i dalje prisutni

Na poziv vršioca dužnosti predsednika Jakupa Krasnićija, Evropska mreža organizacija za posmatranje izbora (ENEMO) je rasporedila Izbornu posmatračku misiju (IPM) u cilju posmatranja Parlamentarnih izbora na Kosovu, 12. decembra 2010. godine.

Glavni tim ENEMO je stigao 21. novembra 2010. godine i pripremio za rad 12 dugoročnih posmatrača u 6 timova koji pokrivaju celu teritoriju Kosova. Oni su nadgledali i pratili predizborne aktivnosti uključujući političku kampanju i aktivnosti izborne administracije do 12. decembra. Na dan izbora, ENEMO je rasporedio 188 izbornih posmatrača iz 23 različite države u 861 izbornu jedinicu, u sve opštine na Kosovu gde su održani izbori.

Izbori se ocenjuju na osnovu međunarodnih standarda za demokratske izbore kao i na osnovu nacionalnog zakonodavstva. Ova izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima se daje pre završetka izbornog procesa uključujući utvrđivanje i objavljivanje konačnih rezultata kao i obradu i upravljanje mogućim postizbornim žalbama i prigovorima. ENEMO će objaviti sveobuhvatan konačni izveštaj koji će sadržati i preporuke za moguća poboljšanja.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Izbori za Skupštinu Kosova su organizovani 12. decembra na propisan način i u skladu sa mnogim međunarodnim standardima, mada su i dalje prisutni proceduralni nedostaci i izazovi.

Uprkos kratkom vremenskom okviru i nepovoljnim vremenskim uslovima, izborna administracija je, uglavnom, uspela da reši sve probleme tehničke prirode i da stvori neophodne uslove za održavanje izbora. Na severu zemlje međutim, neprestana složenost političke situacije je dovela do napetog izbornog okruženja. Osobama koje su želele da glasaju je u velikoj meri bio ograničen pristup biračkim mestima.

Izborni proces je uglavnom protekao u mirnoj atmosferi, ali su ipak primećeni slučajevi kršenja procedura i nepravilnosti.

Kontinuirano nepostovanje tajnosti glasanja, demonstrirano u velikom broju slučajeva porodičnog glasanja, kao i očigledno prihvatanje ozbiljnih kršenja procedura, predstavlja za Misiju razocarenje te Misija zahtijeva od svih segmenata društva da ozbiljno tretiraju ovo pitanje i obezbijede građanima oba pola jednake šanse da samostalno izraze svoj lični politički izbor.

U pojedinim delovima Kosova su zabeležene optužbe za manipulaciju pri postupku glasanja i prebrojavanja glasova u pojedinim opštinama zajedno sa objavljenim podacima o odzivu birača. ENEMO misija poziva sve učesnike koji imaju gorepomenute ili druge podatke u vezi sa izbornim procesom da ih upute uz pomoć legalnih sredstava koja pruža zakon kao i da poštuju odluke Izborne komisije za molbe i žalbe.

Sastanci CIK-a su vođeni na profesionalan i kompetentan način, a CIK je upravljala izbornim operacijama transparentno i time zadobila poverenje većine političkih činilaca.

Kampanja je bila intenzivna što se ogledalo u velikim skupovima i mitinzima po celoj zemlji. Osim pojedinih manjih kršenja pravila kampanje (prerani početak i korišćenje dece na skupovima), ona je uglavnom vođena u mirnom okruženju. Mediji su obezbedili znatna broj političkih debata i na taj način dali svim kandidatima priliku da predstave svoje političke programe.

ENEMO misija je ustanovila izvesne nedoslednosti i nepreciznosti unutar zakonskog okvira koje bi trebalo rasvetliti tokom procesa poboljšanja izbornog zakonodavstva. Posebna pažnja bi trebalo da se obrati na sledeća sporna pitanja: (1) pravila u vezi sa etničkom pripadnošću pojedinačnih kandidata, (2) izborni prag, (3) kombinacija kvote za manje zastupljen pol sa sistemom otvorenih lista.

ENEMO snažno preporučuje nastavak rada Radne grupe za izbore. Poslednje izmene u izbornom okviru su razjasnile i značajno ojačale ulogu IKMŽ u poređenju sa izborima iz 2009. godine.

Većina preporuka iz konačnog izveštaja ENEMO misije sa lokalnih izbora¹ na Kosovu 2009. godine je i dalje važeća:

- (1) Ovakva vrsta glasanja je skupa, zahteva dosta vremena i uzrokuje kašnjenja u procesu prebrojavanja glasova. Ponovo uspostavljenja radna grupa bi trebalo da prodiskutuje o potrebi za nastavkom generalizovanog i standardizovanog uslovnog glasanja.
- (2) Trebalo bi razmotriti donošenje posebnog zakona (ili više zakona) koji se tiče registracije i delovanja političkih subjekata i kandidata.
- (3) Postoji potreba da se razjasni prikladnost i primena različitih glasačkih dokumenata za identifikaciju kao što je opisano u Zakonu. Jasna i razumljiva informacija koja se tiče prihvatljivog i važećeg dokumenta za identifikaciju je od najveće važnosti.

Kvalitet biračkih spiskova i dalje ostaje veliki problem pošto se zna da oni sadrže i preminule osobe ili osobe koje su iz nekih razloga greškom unešene. Izuzetno složene i duge zakonske procedure za dodavanje ili brisanje podataka u Registru građana predstavljaju otvoren problem. ENEMO poziva Radnu grupu za izbore da se pozabavi ovim pitanjem u svom kontinuiranom radu.

¹ www.enemo.eu

PRELIMINARNI NALAZI

Prethodna dešavanja

Nakon žestokih sukoba tokom 1990-tih, potpisan je mirovni sporazum posredstvom Saveta bezbednosti Ujedinjenih Nacija pod uslovima izloženim u Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti, shodno kojima se daje upravna vlast nad Kosovom Misiji Ujedinjenih Nacija (UNMIK). Privremene institucije samouprave (PISG) su osnovane pod upravom UNMIK-a, čime je obezbeđena ograničena samouprava za sve stanovnike Kosova.

Pod UNMIK upravom, na Kosovu su nekoliko puta održani izbori. Opštinski izbori u dva navrata (2000. i 2002. godine) kao i Skupštinski izbori takođe u dva navrata (2001. i 2004. godine). Iza njih su došli lokalni, izbori za gradonačelnika i opšti izbori održani 17. novembra 2007. Sve ove izbore je organizovala i njima upravljala međunarodna zajednica predvođena Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS).

Marti Ahtisari, specijalni izaslanik generalnog sekretara UN Kofija Anana, je predložio, 2007. godine, uslove za nezavisnost koji su uključivali jezička, kulturna, društvena i politička prava za manjinske zajednice, prvenstveno kosovske Srbe. Nekoliko pokušaja za posredovanje u cilju sporazuma između Beograda i Prištine je propalo, te je 2008. godine Priština proglasila nezavisnost obavezujući se da će implementirati Ahtisarijev paket. Međunarodni civilni predstavnik (MCP) je imenovan od strane Međunarodne posmatračke grupe sastavljene od predstavnika zemalja koje priznaju nezavisnost Kosova, s ciljem da predstavlja najvišu nadzornu vlast nad primenom i implementacijom Rešenja.

Tokom prelaznog perioda, kosovska Skupština je uz konsultaciju sa MCP odobrila novi Ustav i ostale zakonske propise u cilju primene i implementacije Rešenja. Ovaj paket je podrazumevao i održavanje opštih i lokalnih izbora nakon devet meseci od stupanja na snagu, ali su kasnije održani pregovori doveli do izmenjenog izbornog redosleda. Jedna od ključnih tačaka Rešenja je bio plan decentralizacije prema kojem bi se formirao niz novih ili proširenih opština sa većinskim nealbanskim stanovništvom koje bi imale široku opštinsku autonomiju. Da bi se ovaj plan ispunio, bilo je dogovoreno da se počne sa lokalnim izborima u 2009. godini, a da se skupštinski izbori odlože za 2011. godinu.

Lokalni i izbori za gradonačelnike su održani u većini od planiranih opština 15. novembra 2009. godine, a drugi krug je održan 13. decembra. Ovo su bili prvi izbori koje su organizovale vlasti Kosova, a posmatrala ih je misija ENEMO.²

Septembra 2010. godine, Ustavni sud Kosova je odlučio da dr Fatmir Sejdiu ne može da obavlja funkciju predsednika Kosova i predsednika partije Demokratskog saveza Kosova što je dovelo do njegove ostavke

² Izjave i konačni izveštaj se mogu naći na stranici www.enemo.eu

na mesto predsednika Kosova i poziva na izbore u februaru 2011. godine. Međutim, 16. oktobra DSK je odlučila da napusti vladajuću koaliciju, što je za posledicu imalo da su članovi Skupštine prikupili potpise za izglasavanje nepoverenja Vladi 2. novembra. Vlada je pala nakon glasanja i u skladu sa Ustavom, koji nalaže raspisivanje izbora u roku od 45 dana te su prevremeni Skupštinski izbori zakazani za 12. decembar. Ovi izbori predstavljaju prve izbore za kosovsku Skupštinu koje organizuju kosovske vlasti.

Zakonski okvir i izborni sistem

Glavni zakonski okvir kojim se rukovodi tokom upravljanja izborima i izbornim sistemom na Kosovu predstavlja Ustav i zakoni koji se odnose na izbore, a koji su usvojeni nakon proglašenja nezavisnosti 17. februara 2008. godine.

Ustav je u skladu sa preporukama i obavezama iz Sveopšteg predloga za rešenje statusa Kosova³ u kojem su naglašena prava i slobode koji su garantovani manjinskim zajednicama koje žive na Kosovu.

Kosovo nije potpisnica nijednog međunarodnog ugovora koji se tiče ljudskih prava, ali je u skladu sa Članom 22 Ustava u obavezi da obezbedi prioritet nad kosovskim zakonima glavnim međunarodnim ugovorima kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, a za izborne standarde Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

Kosovski zakonski okvir garantuje osnovna ljudska prava i slobode za demokratske izbore u skladu sa međunarodnim standardima.

Svaki politički subjekt (pod subjektom se podrazumevaju: politička stranka, koalicija, građanska inicijativa ili nezavisni kandidat) koji učestvuje na izborima mora imati potvrdu od CIK-a.

Skupština ima stodvadeset (120) poslanika od čega je dvadeset (20) mesta zagantovano za manjinske zajednice:

- Zajednica kosovskih Srba 10
- Romska zajednica 1
- Zajednica Aškalija 1
- Egipćanska zajednica 1
- Romska, aškalijska ili egipćanska zajednica sa najvećim brojem glasova 1
- Bošnjacka zajednica 3
- Turska zajednica 2
- Zajednica Goranaca 1

Sertifikovani politički subjekti koji žele da se učestvuju u izbornoj trci za mesta za manjinske zajednice moraju da se izjasne koju zajednicu žele da zastupaju.

ENEMO misija je obavestena o kritikama koje potiču od pojedinih stranaka da se kandidati kosovskih Albanaca nalaze na listama nevećinskih subjekata kako bi našli lakši put do Skupštine. Zakon ne precizira

³ www.unosek.org

nijedno pravilo u vezi sa etničkom pripadnošću svakog pojedinačnog kandidata. Zapravo, u zakonu je samo navedeno da će politički subjekat u svojoj prijavi navesti da li želi da učestvuje u izbornoj treći za mesta koja su zagantovana manjinskim zajednicama. Iako ovakva, prilično neprecizna, odredba može biti smatrana pozitivnom u smislu da zakon ne sme da diskvalifikuje nijednog kandidata na osnovu etničke pripadnosti, ona može da stvori mogućnost da se većinski politički subjekti kandiduju i osvoje poslanička mesta koja su rezervisana za manjinske zajednice. Stoga bi možda bilo potrebno uraditi reviziju ovog dela zakona.

Kosovo predstavlja jedan izborni okrug, a 100 redovnih mesta raspodeljuju između sebe politički subjekti na osnovu ukupnog broja glasova koje osvoje. Pri raspodeli poslaničkih mesta koristi se metoda Sainte-Laguë. Politički subjekti koji pripadaju većinskoj albanskoj zajednici moraju da pređu prag od 5% od ukupnog broja važećih glasova da bi mogli da učestvuju u raspodeli poslaničkih mesta.

ENEMO misija je saznala za rasprave u vezi sa albanskim i srpskim verzijama zakonskog teksta koji kaže da prag od 5% ostavlja mesta za sumnje ako i ostale zajednice zavise od zahteva za izbornim pragom prolaznosti. Odgovarajuće čitanje na svim zvaničnim jezicima zahteva za izborni prag prolaznosti je od izuzetnog značaja.

Sertifikovani politički subjekti su navedeni na listiću otvorene liste na kojem glasači mogu ne samo da zaokruže željeni politički subjekt već i da zaokruže do pet kandidata iz istog subjekta. Kandidati nisu navedeni imenom i prezimenom na listiću već su predstavljeni brojem. Prilikom glasanja, glasači mogu da pronađu broj za svakog kandidata u posebnoj knjižici.

Kvota za polnu zastupljenost zahteva od političkih subjekata najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola na listama. Ovo se postiže tako što najmanje svaki treći kandidat mora biti predstavnik manje zastupljenog pola. Među poslaničkim mestima dodeljenim političkom subjektu, pol koji je dobio manje mesta će imati najmanje 30% od ukupnog broja mesta koja je dobila njegova stranka. Ako se ovo ne desi, kandidat sa najmanjim brojem glasova, a koji pripada većinski zastupljenom polu će biti zamenjen sa prvim sledećim kandidatom koji pripada podzastupljenom polu na listi tog političkog subjekta. Zamena kandidata će se nastaviti sve dok podzastupljen pol ne dobije najmanje 30% mesta.

Ustav Kosova se zalaže za princip predstavljanja volje birača kao i za princip promovisanja polne jednakosti u političkom procesu. Međutim, primetna je napetost između ovih principa u sprovođenju aktuelnog sistema glasanja koji kombinuje kvotu za podzastupljen pol sa sistemom otvorenih lista. Nametanje kvota prema polu pruža ravnopravniju zastupljenost kosovskih građana u njihovoj Skupštini. U isto vreme, sistem otvorenih lista je stvoren u cilju dobijanja rezultata koji direktno odražavaju volju birača u odnosu na kandidate. Zaobilaženje kandidata koji su osvojili više glasova s ciljem da se ispune zahtevi o polnoj zastupljenosti, može dovesti do toga da se volja birača ne odražava direktno na rezultate. Sprovođenje ova dva bitna principa u sistemu glasanja bi trebalo da se preispita i da se uzme u obzir međunarodna praksa na ovom polju. Kod sistema otvorenih lista, glasači mogu da obeleže željenog kandidata (ili više njih), a glasanje za određenog kandidata će se odraziti u konačnim rezultatima.

CIK je za lokalne izbore 2010. godine dala petnaest izbornih pravila kojima se opisuju različite izborne aktivnosti. Deset pravila je dopunjeno od izbora iz 2009. godine, a jedno je novo i tiče se pitanja u vezi sa

prevremenim izborima koja nisu navedena u zakonu, uglavnom o neophodnim izmenama u vezi sa pravovremenošću.

Pozitivan razvoj predstavlja uspostavljanje Radne grupe za izbore koja je uradila reviziju Zakona o opštim izborima. Grupu sačinjavaju predstavnici političkih subjekata, civilnog društva, kosovske Skupštine, CIK-a s pravom glasa, i savetnici i posmatrači koji nemaju pravo glasa i koji su iz redova međunarodne zajednice, a rade na Kosovu. Njihov posao je zaustavljen objavom prevremenih izbora.

ENEMO snažno preporučuje nastavak rada Radne grupe za izbore. Pre prestanka s radom, grupa je dala preporuke za izmene Zakona o opštim izborima koje je kosovska Skupština usvojila.

Većina izmena se ticala Izborne komisije za molbe i žalbe (IKMŽ). IKMŽ je nezavisno telo koje razmatra molbe i žalbe u vezi sa izborima. Uloga IKMŽ je razjašnjena i značajno ojačana u poređenju sa izborima iz 2009. godine uz povećan broj članova i odgovarajućih logističkih resursa što je omogućilo IKMŽ da bude funkcionalna u pravo vreme za izbore. Žalbene procedure su mnogo strožije, a sankcije od strane IKMŽ su prikladnije, maksimalna kazna za političke subjekte je smanjena sa 200 000 na 50 000 EUR. IKMŽ takođe ima mogućnost da naredi CIK-u da ponovi proces glasanja, a ne samo da im ukaže kako je to ranije bio slučaj.

IKMŽ je donela nekoliko odluka po žalbama koje su u vezi sa kampanjama političkih subjekata pre samog zvaničnog početka perioda političke kampanje. Na osnovu nekoliko odluka je očigledno da ne postoji zakonsko utemeljenje za kažnjavanje bilo kog političkog subjekta koji je počeo kampanju pre predviđenog vremenskog okvira. Mogu se razmatrati samo prekršaji koji su počinjeni tokom perioda zvanične kampanje. Ako prekršaj u predviđenom vremenskom okviru ne može biti kažnjen, mora se dovesti u pitanje relevantnost predviđenog vremenskog okvira.

ENEMO konačni izveštaj sa lokalnih izbora⁴ na Kosovu u 2009. godini je sadržao u sebi nekoliko preporuka u vezi sa zakonskom regulativom. Većina ovih preporuka su i dalje osnovane i važeće.

- Glasanje sistemom uslovnih listića je rešenje koje se koristi u okruženjima izašlim iz sukoba kako bi se glasačima dala mogućnost da glasaju iako se ne nalaze na listi glasača na kojoj tvrde da imaju pravo da glasaju. Ovakva vrsta glasanja je skupa, zahteva dosta vremena i uzrokuje kašnjenja u procesu prebrojavanja glasova. Ponovo uspostavljenja radna grupa bi trebalo da prodiskutuje o potrebi za nastavkom generalizovanog i standardizovanog uslovnog glasanja.
- CIK ima zadatak da upravlja većinom aspekata pri registraciji političkih stranaka i finansijskog obelodanjivanja kao i političkim subjektima i registracijom kandidata. Većina izbornih pravila CIK-a se odnosi na političke subjekte i kandidate. Trebalo bi razmotriti donošenje posebnog zakona (ili više zakona) koji se tiče registracije i delovanja političkih subjekata i kandidata.
- Postoji potreba da se razjasni prikladnost i primena različitih glasačkih dokumenata za identifikaciju kao što je opisano u Zakonu. U Zakonu o opštim izborima, pasoš i lična karta se smatraju važećim bez izričitog navođenja porekla ovih dokumenata. U priručniku za obuku

⁴ www.enemo.eu

osoblja na biračkim mestima, ova dokumenta su precizirana kao Kosovo ili UNMIK dokumenta. Jasna i razumljiva informacija koja se tiče prihvatljivog i važećeg dokumenta za identifikaciju je od najveće važnosti.

Izborna administracija

Izborna administracija Kosova se sastoji od sistema na tri nivoa: Centralna izborna komisija, opštinska izborna komisija i odbori na biračkim mestima.

Centralna izborna komisija je stalno nezavisno telo koje se bavi organizacijom i sprovođenjem izbora na Kosovu kao što predviđa Član 139 Ustava Kosova. CIK ima ovlašćenje da upravlja izbornim procesom kroz usvajanje Izbornih pravila i nadgledanje izbornog procesa. CIK se sastoji od 11 članova: Predsedavajućeg kojeg imenuje predsednik Republike Kosovo iz redova sudija Vrhovnog suda ili apelacionih sudova i deset članova koji su nominovani od strane parlamentarnih grupacija koje su prisutne u kosovskoj Skupštini. Šest članova imenuju najveće parlamentarne grupacije, jednog člana imenuju poslanici zajednice kosovskih Srba, a tri člana imenuju skupštinski poslanici iz ostalih zajednica.

CIK je podržan od strane Sekretarijata (SCIK) i 37 opštinskih izbornih komisija (OIK) koje sprovode odluke CIK-a i odgovorne su za administrativne i logističke pripreme koje su neophodne pri organizovanju izbora. Opštinske izborne komisije su tela koje je osnovala CIK, po jednu u svakoj opštini kao pomoć pri administrativnim i operativnim zadacima. Opštinska izborna komisija se uglavno sastoji od 7 ili više članova koji nominuju politički subjekti koji su prešli izborni prag od 5% na poslednjim parlamentarnim izborima na Kosovu, ali SCIK može da predloži druge podesne kandidate iz sfere NVO ili akademskih ustanova. Partije iz manjinskih zajednica koje su osigurale mesto u kosovskoj skupštini takođe mogu da imaju članove u OIK-u.

Na lokalnom nivou, sastav odbora na biračkim mestima će se odraziti na sastav CIK-a, a SCIK može pozvati novo sertifikovane partije da podnesu dodatne nominacije za odbore na biračkim mestima. Svaki član odbora na biračkim mestima je morao da potpiše Kodeks ponašanja koji propisuje CIK i da se ponaša nepristrasno bez obzira na njegovu partijsku opredeljenost.

CIK je uglavnom pokazivala visok nivo angažovanosti tokom priprema za prevremene skupštinske izbore 2010. godine na Kosovu imajući u vidu da su vremenski rokovi bili prilično kratki. Proces donošenja odluka tokom sastanaka u CIK-u je vođen na profesionalan i kompetentan način. Sastanci u CIK-u su bili otvoreni za posmatrače, a CIK je pokazala opredeljenost za transparentnost tako što je olakšavala odobrenja akreditacija za posmatrače iz političkih subjekata, domaćih NVO, međunarodnih organizacija i ambasada.

Ipak, bilo je očigledno da CIK i dalje zavisi od spoljne pomoći u pojedinim delovima izbornog procesa jer su neke veoma važne aktivnosti organizovane od strane IFES-a kao što je postavljanje mobilnih biračkih mesta u severnim srpskim opštinama i Centar za prebrojavanje i rezultate (CPR). CPR predstavlja mesto gde se prebrojavaju uslovni glasački listići, listići pristigli van Kosova kao i svi važeći listići koje zahteva CIK i IKMŽ. Obrasci za usklađivanje rezultata sa svih biračkih mesta se ovde pregledaju i tabeliraju, a

ovde se i sabiraju konačni rezultati. Pojedini članovi CIK-a su glasno izrazili zabrinutost zbog nedostatka preciznih informacija koje stižu na vreme, a koje se tiču pripreme ovih važnih delova izbornog procesa.

Informacije koje je javnosti pružila na uvid CIK na svojoj zvaničnoj internet stranici⁵ su često bile lišene bitnih podataka za glasače (na primer, o alternativnim biračkim centrima, glasačkim mestima na severu), a u pojedinim slučajevima su sadržale netačne podatke o sertifikaciji političkih subjekata dodeljenih pojedinim zajednicama. Naročito, verzija internet stranice na srpskom jeziku nije često bila ažurirana ili su prevodi sa albanskog bili netačni te je stoga pristup važnim informacijama bio onemogućen zajednici kosovskih Srba.

Tokom kampanje, samo četiri dana pre glasanja, desio se strašan incident na severu u kojem je ubijen instruktor CIK-a iz CIK-a Leposavic, a još jedan član CIK-a je ranjen. CIK je osudila ovaj napad i hitno zahtevala istragu. Međutim, kako je slučaj još uvek pod istragom, nije još potvrđeno da li je u vezi sa izborima.

Registracija kandidata

Registracijom kandidata za kosovsku Skupštinu upravlja Centralna izborna komisija kao i njena Kancelarija za registraciju i sertifikaciju političkih stranaka (OPPRC) koja se bavi registracijom i održavanjem registra političkih stranaka, sertifikacijom svih političkih subjekata koji će se pojaviti na listićima, ograničenjima potrošnje tokom kampanje i objavljivanjem iznosa utrošenih sredstava.

Registrovane partije su automatski bile sertifikovane za skupštinske izbore osim onih koje su obavestile CIK da neće učestvovati na izborima ili da će formirati koaliciju.

Svih 29 političkih subjekata koji su podneli zahtev za sertifikaciju za izbore su dobili sertifikat od CIK-a, uključujući i dve koalicije i tri građanske inicijative.

Pošto nije bilo odbijenih političkih subjekata, bilo je samo slučajeva pojedinačnih pritužbi od strane 5 kandidata koji su izjavili da nisu znali da su kandidovani na listi partije tražeći da se njihova imena uklone sa istih. Pošto su ove pritužbe podnete nakon roka Izborna komisija za molbe i žalbe ih je odbila.

Registracija birača

Birački spisak predstavlja izvod iz Centralnog registra građana za one građane koji imaju 18 ili više godina na dan izbora.

Ukupan broj registrovanih birača s pravom glasa za izbore 2010. godine je 1.630.636. U poređenju sa lokalnim izborima iz 2009. godine ima 73 288 novih glasača, od kojih je 35 735 onih koji su napunili 18 godina u međuvremenu i 37 539 birača koji su se registrovali po prvi put iz različitih razloga.

Prema podacima koje je objavila CIK, u poređenju sa biračkim spiskom iz 2009. godine, 6 165 imena preminulih osoba je uklonjeno sa spiska. CIK je takođe objavila da od 5 015 glasačkih prijava koje su

⁵ <http://www.kqz-ks.org>

stigle izvan Kosova poštom, samo 1 640 je odobreno, a 3 228 je odbačeno navodeći visok broj lažnih prijava iz Crne Gore.

Ne postoji aktivna registracija birača tako da za svake izbore CIK čini napore da očisti i ažurira biračke spiskove zasnovane na Registru građana. Sve u svemu, kvalitet biračkih spiskova i dalje ostaje veliki problem pošto se zna da oni sadrže i preminule osobe ili osobe koje su iz nekih razloga greškom unete. Izuzetno složene i duge zakonske procedure za dodavanje ili brisanje podataka u Registru građana predstavljaju otvoren problem. ENEMO poziva Radnu grupu za izbore da se pozabavi ovim pitanjem u svom kontinuiranom radu.

Kampanja

Zvanična kampanja je počela 1. decembra, a zbog kratkog vremenskog okvira za pripreme izbora, period kampanje je skraćen sa 30 dana predviđenih zakonom, na 10 dana prema pravilu CIK-a, broj 15. Neke manje partije sa ograničenim sredstvima za kampanju su pozdravile ovo skraćenje perioda tokom kojeg im je bilo lakše da aktivnije deluju. U danima pre početka kampanje bilo je slučajeva prevremenih skupova kao i objavljivanja plakata. Pritužbe upućene IKMŽ koje se tiču ovih prekršaja su odbijene, zasnivajući se na činjenici da Komisija nema nadležnost izvan perioda kampanje.

Kampanja je bila prilično intenzivna od početka što se ogledalo u velikim skupovima i mitinzima po celoj zemlji, distribuciji letaka i aktivnostima „od vrata do vrata“ i u gradskim i u seoskim sredinama.

Sloboda izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja i kretanja je uglavnom bila poštovana, a aktivnosti su se odvijale u pozitivnom okruženju. Politički subjekti iz različitih manjinskih zajednica su aktivno učestvovali u kampanji. Partijski bilbordi i plakati su bili vidno istaknuti širom zemlje, uključujući mnoge elektronske bilborde u Prištini. Iako CIK uslovljava da izborna oglašavanje bude ograničeno na predviđena mesta, bilo je pritužbi protiv stranaka koje su koristile javne površine za svoju kampanju. IKMŽ je dobila nekoliko pritužbi od strane stranaka koje su tvrdile da su njihovi plakati pocepani, nagrđeni ili prelepljeni tako da su brojni politički subjekti kažnjeni odlukama koje je donela IKMŽ.

Osim toga, bilo je slučajeva da pojedini kandidati koriste raspaljivu retoriku, a vrlo često je maloletna omladina bila aktivno uključena u aktivnosti tokom kampanje što je u suprotnosti sa zakonom.

Mediji

ENEMO misija nije u potpunosti sprovedla analizu medijske praćenosti. Svi komentari u ovom odeljku zasnovani su stoga na običnim posmatranjima i intervjuima sa predstavnicima medija, kao i na osnovu izveštaja o praćenju medija tokom kampanje koje je izdala Nezavisna komisija za medije (NKM).

Sektor medija na Kosovu se veoma brzo razvio nakon završetka sukoba 1999. godine, a danas građani imaju širok izbor TV i radio stanica kao i novina. Međutim, mnoge novine, iako veoma uticajne među gradskom elitom, nisu dovoljno rasprostranjene, pa je TV postala glavni izvor informacija za široku javnost. RTK (Radio Televizija Kosovo) je jedina državna televizija i emituje program na pet jezika. TV 21 i Koha Vizion su dva privatna televizijska kanala sa nacionalnom dozvolom i pokrivenošću.

Ustav nalaže slobodu i raznovrsnost medija, ali poslednjih meseci različiti nezavisni činioци su objavili brojne negativne izveštaje o situaciji u medijima na Kosovu. Reporteri bez granica⁶ su ove godine potvrdili da je „sloboda medija na Kosovu značajno pogoršana“. Prilikom istraživanja o slobodi medija, Kosovo je palo sa 75. na 92. mesto u 2009. godini. Freedom House⁷ u svom izveštaju „Sloboda u svetu 2010“ svrstala je Kosovo među države sa delimičnom slobodom štampe u 2010. godini. Evropska komisija je 9. novembra u svom izveštaju o napretku⁸ za Kosovo za 2010. godinu istakla da je „napravljen ograničen napredak u oblasti informacionog društva i medija na Kosovu“.

U mnogim medijima je dominirala izborna kampanja, pa je, pored redovnih vesti i velikog broja političkih reklama, prenošen i veliki broj političkih debata čime je pružena mogućnost svim kandidatima da predstavljaju svoj politički program.

Elektronske medije je nadgledala Nezavisna komisija za medije⁹, (NKM), telo koje je oformljeno Ustavom. Po mišljenju NKM, mediji su propratili izbornu kampanju uglavnom korektno, na umeren i fer način. Smatra se da je izveštavanje u vestima bilo neutralno i uravnoteženo. Većina televizija je političkim strankama i nezavisnim kandidatima obezbedila besplatne termine za emitovanje kroz debate i intervjuе, ali su takođe svi imali pravo i na plaćenu političku reklamu. U većini slučajeva političke reklame su pravilno predstavljene i nisu trajale duže od 2 minuta, kako je i predviđeno Zakonom o izborima. Prema informacijama NKM, stranka LDD je podnela dve zvanične pritužbe na medije tokom kampanje, i to protiv TV stanice Klan Kosovo. Jedna se ticala manjka informacija pri emitovanju, a druga je bila u vezi sa neravnomernom pokrivenošću kampanje. Za sada nije doneta nikakva odluka u vezi sa tim.

Politički subjekti iz zajednice kosovskih Srba takođe su se pojavljivali u medijima u Beogradu što izlazi iz okvira pravilnika za medije u zakonu.

Politička kampanja je podjednako bila zastupljena i u štampi, a veliki broj autorskih članaka dao je kritički pogled na kampanju i veliki broj različitih stavova. Za štampane medije ne postoji državno regulaciono telo pa se veliki broj novinara okupio i osnovao Kosovsko novinsko veće¹⁰ koje bi trebalo da nadgleda i kontroliše štampane medije. Veće se do sada u novinama nije pozabavilo nijednim pitanjem u vezi sa izbornom kampanjom.

Domaći posmatrači

Zakonski okvir omogućava posmatranje priprema i toka izbora međunarodnim i domaćim posmatračima. Za praćenje izbornih aktivnosti tokom izborne trke angažovana je jedna domaća nestranačka mreža za praćenje izbora - Demokratija na delu. Aktivnosti Demokratije na delu uključuju posmatranje predizbornog perioda, kampanju na dan izbora kao i praćenje troškova kampanje.

Demokratija na delu je i dalje organizacija sa najvećim brojem akreditovanih nestranačkih posmatrača, 4 896, koji su bili raspoređeni u svim opštinama.

Domaći nestranački posmatrači su bili prisutni na 89% biračkih mesta koja su posetili ENEMO i IOM posmatrači.

⁶<http://en.rsff.org/press-freedom-index-2010,1034.html>

⁷ <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=251&year=2010>

⁸ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/ks_rapport_2010_en.pdf

⁹ <http://www.imc-ko.org/>

¹⁰ <http://www.presscouncil-ks.org/>

Učešće žena

Uprkos zakonskom okviru kojim se ističe da je jednakost među polovima „jedan od osnovnih preduslova za demokratski razvoj društva“¹¹, učešće žena u radu političkih i državnih institucija na Kosovu je veoma ograničeno. Ipak, sprovedene su aktivne kampanje organizovane od strane organizacija ženskih građanskih društava s ciljem da se motivišu žene da koriste pravo aktivnih državljana kao i da se uključe i budu prisutne u političkom životu.

Postojanje jedinstvenih izbornih jedinica na nacionalnom nivou u kombinaciji sa kvotom koja obavezuje da svako treće mesto bude rezervisano za podzastupljen pol, dovelo je do značajnog povećanja broja žena u kosovskoj Skupštini. Ove odredbe su zagarantovane sprečavanjem mogućnosti da se žene nađu na dnu liste kandidata.

Zahvaljujući kvotama, kosovska Skupština ima znatan broj ženskih predstavnika, ali žene i dalje ne dele istinsku političku moć sa političarima muškarcima. Žene kandidati su se našle na vrhu samo dve liste od ukupno 29 lista. Uprkos postojanju kvota, žene i dalje nisu snažno uključene u proces donošenja važnih odluka unutar stranaka. Primetno je i da su, na zvaničnim sastancima sa predstavnicima ENEMO misije na Kosovu, žene retko kad predstavljale političke stranke.

Izborna administracija beleži istu situaciju: žene nisu dovoljno zastupljene. Samo 2 od 34 izvršnih direktora OIK-a¹² su žene.

Porodično glasanje i dalje predstavlja jedan od glavnih problema izbornog procesa. Vlasti obično ignorišu ovaj problem.

Politika ravnopravnosti polova bi trebalo da se proširi i u potpunosti ugradi u različite oblasti političkog života, a ne da bude ograničena samo na skupštinska tela.

Učešće nacionalnih manjina

U skladu sa zabrinutošću navedenom u Ahtisarijevom planu, Ustav Republike Kosova ima posebno poglavlje u vezi sa pravima nacionalnih zajednica i njihovih članova, kojim im se garantuju posebna prava uz ljudska prava i osnovne slobode navedene u drugom poglavlju Ustava.

Pored obezbeđenih poslaničkih mesta pomenutih u poglavlju Zakonski okvir, predviđena su dva zamenika Predsednika Skupštine; jedan će predstavljati zajednicu Srba, a drugi će predstavljati neku drugu manjinsku zajednicu. Vlada će imati najmanje dva ministra, (jednog Srbina i drugog iz neke druge manjinske zajednice) i četiri zamenika ministara, (dvojicu Srba i dvojicu iz nekih drugih manjinskih

¹¹ Ustav Republike Kosovo, čl. 7

¹² Opštinske izborne komisije u 3 opštine na severu su bile navedene na papiru dok je posao sproveo IFES i OIK iz Mitrovice

zajednica). Ako bude bilo više od 12 ministara, tada će biti jedan dodatni ministar i dva dodatna zamenika ministara iz manjinskih zajednica.

Izborne vlasti na različitim nivoima bi trebalo da odražavaju različite zajednice u Skupštini Kosova i, ako je potrebno, Opštinske izborne komisije mogu da povećaju broj svojih članova (sa redovnih 7) kako bi omogućile pristup predstavnicima manjinskih zajednica. Primer ovoga je OIK u Peći koja je brojala ukupno devet članova kako bi se u nju uključili predstavnici Srba, Bošnjaka, Crnogoraca i Egipćana.

Od 29 političkih subjekata koji su sertifikovani da učestvuju u ovim izborima, 22 predstavljaju razne manjinske zajednice na Kosovu, a to su:

•	Kosovski Srbi	9
•	Kosovski Bošnjaci	3
•	Kosovski Turci	2
•	Kosovske Aškalijske zajednice	2
•	Kosovski Egipćani	2
•	Kosovski Goranci	2
•	Kosovski Crnogorci	1
•	Kosovski Romi	1

Jedan broj ovih subjekata je registrovan ove godine i čini se da je politička kampanja među manjinskim zajednicama mnogo življa nego tokom prethodnih izbora.

Ranije propisane ustavne odredbe mogu dati predstavnicima nacionalnih manjina veoma jaku poziciju u kosovskoj Skupštini. Ovo je naglašeno na ovim izborima pošto su glasači kosovskih Albanaca imali da biraju između većeg broja stranaka nego ranije, što je učinilo verovatnim da nijedna stranka neće samostalno dobiti većinu u Skupštini te će stoga biti neophodni koalicioni pregovori.

Različite zajednice su imale pristup raznim medijima koji su se bavili njihovim brigama i često na njihovom jeziku. Većina ovih medija su lokalne TV i radio stanice, a u pojedinim slučajevima i lokalni štampani mediji mada je i javni servis RTK takođe emitovao 30% svojih vesti i informativnih emisija na jezicima manjina. Većina stranaka manjinskih zajednica je iskazala zadovoljstvo izbornim procesom iako su imali problema sa manjkom sredstava za nešto širu kampanju.

Glavni fokus, pred sam početak izbora, je bio na učešću kosovskih Srba u izbornom procesu. Kao što je već pomenuto, devet različitih političkih subjekata kosovskih Srba se registrovalo za izbore, ali su kosovski Srbi u isto vreme dobijali zbunjujuće poruke od strane različitih nadležnosti oko njihovog učešća. Dok su vlasti Kosova kao i brojni predstavnici međunarodne zajednice ohrabivali Srbe da uzmu učešće na izborima kako bi se mogli baviti sopstvenom budućnošću, kampanja protiv učešća na izborima je bila posebno vidljiva na severu. Gradonačelnici četiri srpske opštine iz severnog Kosova kao i načelnik okruga Mitrovica su pozvali Srbe da ostanu kod kuće i bojkotuju izbore. Ostale pristalice neizlaska na izbore uključuju Srpsku pravoslavnu crkvu, Ministarstvo Republike Srbije za Kosovo čiji su predstavnici rekli da i dalje ne postoje uslovi da Srbi učestvuju na izborima kao i da bi otvaranje biračkih mesta u javnim ustanovama na severu Kosova 12. Decembra moglo da destabilizuje situaciju na Kosovu.

Politički subjekti koji su učestvovali na izborima su se javno izjasnili za učešće, a nejasna situacija je stvorila probleme CIK-u tokom priprema.

Dan izbora

Na dan izbora, 188 posmatrača je raspoređeno da prisustvuje otvaranju biračkih mesta, glasanju i brojanju glasova. Posmatrači su posetili ukupno 861 biračko mesto u skoro svim od 746 izbornih jedinica i pratili brojanje i prenos rezultata do svih 34 Opštinske izborne komisije, a koje su dobili članovi odbora na biračkim mestima. Zbog složenosti situacije na severu Kosova, svi članovi odbora na biračkim mestima iz tri severne opštine predali su svoj materijal Opštinskoj izbornoj komisiji u Mitrovici.

Usled pojedinih loših iskustava tokom predhodnih izbora i pružanja konkurentskog okruženja na ovim izborima, mnoge stranke su pred početak izbora naglasile da će imati veliki broj obučenih posmatrača da bi „zaštitili svoje glasove“. U skladu sa pojavljivanjem novih političkih subjekata, CIK je akreditovala 26.049 rekordan broj posmatrača iz političkih subjekata. Novoregistrovani politički subjekti Vetevendosje (Samoopredeljenje), FER i JSL su registrovali 3.317, 790 i 246 posmatrača. Uz sve to, domaća organizacija za praćenje izbora, Demokratija na delu, akreditovala je 4.896 posmatrača i, zajedno sa domaćim i međunarodnim NVO i diplomatskim misijama, ukupno je akreditovano impresivnih 32.135 posmatrača koji su nadgledali procedure tokom izbornog dana.

Za razliku od ENEMO misije, mnogi od ovih posmatrača su bili uvek na istom mestu i pratili proceduru na posebnim biračkim mestima tokom dana. ENEMO je zabeležio prisustvo domaćih posmatrača na 89% posećenih biračkih mesta. Posmatrači iz novoosnovanih političkih subjekata Vetevendosje (Samoopredeljenje) i FER su primećeni na 75% i 25% posećenih biračkih mesta svaki.

Uprkos ponekad nepovoljnim vremenskim uslovima, izborna administracija je uglavnom uspela da reši sve probleme tehničke prirode, i većina posećenih biračkih mesta je otvorena na vreme ili uz manja zakašnjenja. Otvaranje biračkih mesta je ocenjeno pozitivno, osim u jednom slučaju.

Atmosfera tokom izbornog dana je bila uglavnom mirna i miroljubiva. Ipak, kako je glasanje odmicalo, procedura je ocenjena kao loša ili veoma loša u gotovo 11% posećenih biračkih mesta. Jedan problem koji je primećen odnosi se na prisustvo velikog broja ljudi u okolini od 3% posećenih biračkih mesta, a jedna neovlašćena osoba je viđena kako učestvuje u radu odbora izborne komisije. Na 5% posećenih biračkih mesta članovi odbora ili posmatrači su pomagali glasačima sa posebnim potrebama što je suprotno zakonskim odredbama. U gotovo 5% posećenih biračkih mesta, posmatrači su primetili osobe koje su upućivale glasače za koga da glasaju.

Na primer, u Novom Brdu, biračko mesto 1415e/01r predstavnik stranke je predlagao glasačima da odaberu njegovu stranku, a u Klokotu, biračko mesto 3701d/01d, član odbora biračkog mesta je neprestano govorio glasačima za koga da glasaju.

Neki nedostaci u proceduri su takođe zabeleženi. Na 3% posećenih biračkih mesta članovi odbora na biračkom mestu nisu uvek proveravali mastilo na rukama i, u nekoliko slučajeva, glasačima nisu uvek proveravana dokumenta što otvara mogućnost višestrukog glasanja ili glasanja na više mesta. Glasračima iz Raniluga sa srpskim dokumentima nije dozvoljeno da glasaju po nalogu OIK-a, pa su članovi odbora prihvatili samo dokumenta koja je izdao UNMIK ili Kosovske vlasti.

Višestruko glasanje ili glasanje preko opunomoćenika je primećeno na gotovo 6% posećenih biračkih mesta, na primer, u Dragašu, BM 05031a/03r, čoveku je dozvoljeno da glasa dva puta (što je potvrdio i predsednik izborne jedinice). Tajnost glasanja nije uvek ispoštovana i u zapanjujućih 36% posećenih biračkih mesta primećeni su slučajevi porodičnog glasanja.

Procedura brojanja glasova je ocenjena kao loša ili veoma loša na 12% biračkih mesta koja su nadgledana za vreme zatvaranja i brojanja glasova. U nekim slučajevima, glasačima koji su stizali posle 19h00 je dozvoljeno da glasaju, a na 6% biračkih mesta su uočena neovlašćena lica koja su upravljala procedurom prebrojavanja glasova na biračkim mestima. U nekim slučajevima prebrojavanja glasova se nije u potpunosti pridržavalo procedura, a na 15% biračkih mesta predsednik Izborne komisije za tu izbornu jedinicu nije objavio rezultate, niti su rezultati postavljeni na oglasnu tablu kako je predviđeno zakonom.

Domaći posmatrači su bili prisutni na 93% biračka mesta ali na 10% mesta, posmatrači nisu imali potpuni uvid u procedure zatvaranja biračkih mesta i prebrojavanja glasova. U Kamenici, BM 1017d/02d odbor nije dozvolio posmatračima uvid u glasačke listiće i nije objavio rezultate prebrojavanja glasova. U Srbici, 2101b/5d, neovlašćeno lice (jedan stranački posmatrač) je vodio proceduru prebrojavanja glasova van standardne procedure i ispostavilo se da rezultati koje je predao OIK-u nisu tačni.

Složenost političke situacije na severu se nastavila i dovela do napetog izbornog okruženja jer je osobama koje su želele da glasaju u velikoj meri bio ograničen pristup biračkim mestima.

Tokom izbornog dana, bilo je optužbi za manipulacije i zastrašivanje u nekim oblastima. Naročito je proces glasanja u Srbici i Glogovcu bio ugrožen od strane pojedinih posmatrača jer su preliminarni podaci o odzivu izazvali zabrinutost. Podaci o izlaznosti u Srbici od 93,68% i u Glogovcu od 86,94% mogli bi se dovesti u pitanje. Ovi podaci ukazuju na znatan porast izlaznosti u odnosu na izbore iz 2009. godine kada su posmatrači i ENEMO misija takođe doveli u pitanje rezultate u ovim opštinama.

ENEMO poziva sve političare koji sumnjaju u verodostojnost izbornog procesa da koriste pravne načine i podnesu pritužbe Izornoj komisiji za molbe i žalbe i da poštuju njene odluke.

Žalbe i molbe

Izborna komisija za molbe i žalbe (IKMŽ) predstavlja nezavisno telo zaduženo za razmatranje žalbi i molbi koje se tiču izbornog postupka. IKMŽ je značajno ojačala u poređenju sa situacijom kod opštinskih izbora 2009. godine.

Tokom predizbornog perioda koji je prethodio izborima za Skupštinu Kosova u 2010. godini, IKMŽ je primila 20 tužbi. Većina tužbi se odnosila na kampanje političkih stranaka koje su počele pre perioda zvanične kampanje. Ove tužbe su odbačene pošto nema zakonskih odredaba za sankcionisanje kampanje koja je počela pre perioda zvanične kampanje.

Tužbe su takođe podnosili pojedinačni kandidati koji su želeli da budu uklonjeni kao kandidati sa lista političkih stranaka. Ostale tužbe su se odnosile na period izborne kampanje tokom kojeg su pristalice političkih subjekata oštetile, uklonile ili prekrile plakate konkurentskih političkih subjekata. U sedam ovakvih slučajeva, IKMŽ je izrekla novčane kazne od 3000-3200 EUR.

Tokom izbornog dana, 12. decembra, pa do zatvaranja biračkih mesta, IKMŽ je dobila oko 40 pritužbi koje se tiču različitih nepravilnosti pri glasanju. Neke od žalbi su predate policiji na istragu.

Informacije o misiji i zahvalnost

ENEMO je grupa od 22 organizacije civilnog društva iz 17 zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza i Centralne i Istočne Evrope. Ove nevladine organizacije su lideri u svojim zemljama u oblasti posmatranja izbora. Organizacije članice ENEMA posmatrale su 200 nacionalnih izbora u svojim zemljama, više od 100 izbora u inostranstvu i vršili obuku za 200 000 posmatrača izbora.

Samo za ovu Međunarodnu posmatračku misiju ENEMO posmatrači su pristigli iz 18 organizacija članica ENEMO, iz 7 različitih evropskih država (Švajcarska, Norveška, Ujedinjeno Kraljevstvo, Finska, Švedska, Slovenija, Danska) i iz Sjedinjenih Američkih Država.

Cilj ENEMO misije jeste da se zalaže za interese međunarodne zajednice, da unapređuje demokratiju u oblasti u kojoj misija deluje, da objektivno prati i proceni izborni proces i političko okruženje, kao i da pruži precizan i nepristrasan izveštaj sa posmatranja. Međunarodne posmatračke misije ENEMO daju evaluaciju izbornog procesa koristeći međunarodne standarde koji se primenjuju na demokratskim izborima, kao i merila koja važe u zakonodavstvu i ustavu zemlje u kojoj se izbori održavaju.

ENEMO misija ovim putem izražava zahvalnost i odaje priznanje Centralnoj izbornoj komisiji kao i policiji Kosova za saradnju i pomoć u procesu posmatranja. ENEMO misija se takođe zahvaljuje Međunarodnoj civilnoj kancelariji za podršku tokom procesa.

ENEMO misija koristi ovu priliku da izrazi najvišu zahvalnost podršci donatora posmatračke misije Agencije SAD za međunarodni razvoj (USAID), ambasadi Velike Britanije i Severne Irske, Ministarstvu inostranih poslova Norveške, Ministarstvu inostranih poslova Švedske i na saradnji Nacionalnom demokratskom institutu (NDI) za pomoć kroz raspoređivanje 37 posmatrača iz SAD unutar misije.

Ovaj dokument je dostupan na albanskom i srpskom jeziku, ali je jedina zvanična verzija na engleskom.

Za više informacija se možete obratiti:

Gazmendu Agaju

Press Officer

Adresa: Andrea Gropa 30, Priština

Tel: +386(0)49 – 157 729

Email: gazmend.agaj@enemo.eu